

10.

MONOTEISTIČKE RELIGIJE

Na području današnje države Izraela prije nekoliko se tisuća godina pojavio narod koji je, za razliku od svojih susjeda, vjerovao samo u jednoga Boga. S njime je sklopio i poseban savez te s ponosom isticao kako je on izabрани Božji narod. U svijetu danas postoje tri velike monoteističke religije: židovstvo, kršćanstvo i islam. Iako se razlikuju u djelovima svoga vjerovanja, zajedničko im je vjerovanje u jednoga Boga. Jedno im je mjesto svima posebno sveto: grad Jeruzalem.

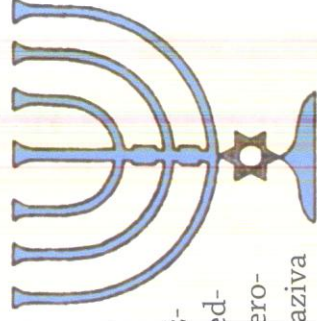

Babilonski Talmud sadrži tumačenje zakona i rasprave o njemu te brojne pojedinosti s područja medicine, povijesti, prirodnih znanosti i poljodjeljstva, zatim poslovice, bajke, pučke legende i pravila lijepe ponašanja. Svoj konačni oblik dobiva u 6. st.

ŽIDOVSTVO

Židovstvo je prva objavljena monoteistička religija u povijesti čovječanstva.

Menora, sedmerokraki svijećnjak, znak je Božje sveprisutnosti. Predstavlja sedam dana u tjednu i širenje svjetla koje dolazi od Boga. Šestero-kraka zvijezda, sastavljena od dva trokuta, naziva se i Davidova zvijezda. Predstavlja Božji savez s čovjekom. Trokut s vrhom prema dolje predstavlja Boga koji se odzgora prigiba prema čovjeku, a trokut s vrhom prema gore predstavlja čovjeka koji teži prema Bogu.

POVIJEST

RAZDOBLJE	TRAJANJE	OBILJEŽJE
biblijsko židovstvo	20. – 4. st. pr. Kr.	Patrijarsi, sužanjstvo u Egiptu, proroci, neovisno židovsko kraljevstvo, ropstvo u Babilonu, povratak iz sužanjstva i Judejsko kraljevstvo.
helenističko židovstvo	4. st. pr. Kr. do 2. st. po. Kr.	Od smrti cara Aleksandra Makedonskog do konačnog razaranja Jeruzalema i prisilnog rasejavanja Židova.
rabinsko židovstvo	2. – 18. st.	Ukinuće židovske države, nasilno rasejavanje Židova po cijelom svijetu. Istaknuta židovska dijasorska zajednica u Babilonu, primjer rasejanim židovskim zajednicama. Znamenita knjiga: <i>Babilonski Talmud</i> .
moderno židovstvo	od oko 1750. do danas	Hasidizam. Progon Židova u II. svjetskom ratu (<i>holokaust</i>). Neovisna država Izrael (nije izravno povezana sa židovskom religijom).

UTEMELJITELJ

Židovstvo nema utemeljitelja koji je svojim propovijedanjem ili sličnim djelovanjem osnovao židovsku religiju. Za povijest židovstva i židovskog naroda osobito su važni patrijarsi Abraham, Jakov i Mojsije. Jakov je kasnije nazvan Izrael. Od njegovih dvanaest sinova potječe dvanaest izraelskih plemena.

SVETI SPISI

Zbog posebnog štovanja Biblije, Židove se naziva i narodom Knjige. Židovsko Sveto pismo (*Tenah*) obuhvaća tri zbirke knjiga: Zakon, nauk (hebr. Tora), koji se sastoji od 5 knjiga Mojsijevog Petoknjžija, zatim proročkih knjiga (*Nevi'im*) te spisa koji obuhvaćaju Psalme, Izreke, Knjigu o Jobu, Pjesmu nad pjesmama i Mudrosne knjige (*Ketuvim*). Osim Svetoga pisma, Židovi posebnu pažnju posvećuju Talmudu i Zoharu. Talmud je knjiga korijeni koji sežu sve do biblijskog razdoblja i babilonskog sužanjstva. Zohar je temeljni priručnik pristaša kabalističke sljedbe, a sadrži magijske, astrološke i srednjovjekovne mističke elemente.

Tora (hebr. zakon), u užem smislu: prvih pet biblijskih knjiga (Mojsijev zakon); u širem smislu: cjelokupna židovska Biblija, uključujući i Mudrosne knjige i Proroke. Židovi imaju poseban **kalendar** i način brojenja godina.

Kalendar se određuje prema položaju Sunca i Mjeseca. Židovska godina ima redovito 355 dana, a svaki mjesec 29 ili 30 dana. U razdoblju od 19 godina sedam se puta uvodi tzv. prijestupna godina, koja ima mjesec više s 30 dana, tako da židovska godina može imati od 353 do 385 dana.

Talmud (hebr. nauk, proučavanje), komentar Mišne te zbirka zakona, pravnih propisa, religioznih predaja i tumačenja Tore

hasidizam (hebr. hasidim – pobožni), religiozno-mistični pokret što ga je 1750. osnovao rabin Baal Šem Tov (Izrael ben Eliezer) (1700. – 1760.)

kabala (hebr. kabbalah – predaja), tekstovi mističnog tumačenja židovske Biblije

Mišna, zbornik židovskih usmenih vjerskih propisa, prvi dio Talmuda

Značajniji židovski blagdani:

- **subota** (hebr. šabbat – subota): sedmi dan u tjednu, sveti dan. Šabat započinje u petak navečer i završava u subotu navečer. To je dan mirovanja i radosti koji pobožni Židovi posvećuju molitvi, proučavanju Tore, obitelji i druženju s prijateljima. U petak predvečer obitelj se okuplja kod kuće oko svećano prostrtoga obiteljskog stola. Majka pali dvije svijeće, a ako nje nema, umjesto nje neudata kćerka pali jednu svijeću. Nakon toga po jednu svijeću pale i sva ostala prisutna djeca. Posebno pripremljena hrana, svećani stol i molitve obilježje su toga obiteljskog blagovanja uz molitvu. U subotu ujutro pobožni Židovi okupljaju se na molitvenu službu u sinagogi, a poslijepodne koriste za odmor, boravak u obitelji ili molitvu.
- **Roš ha-šana**: Nova godina, objelnica stvaranja svijeta, dan zahvalnosti Bogu (slavi se ujesen)

- **Jom kipur**: blagdan pomirbe koji označava post i pokajanje kako bi se vjerni Židovi očistili od grijeha i obnovili savez s Bogom.

- **Pesah**: glavni židovski blagdan, blagdan oslobođenja. Za taj blagdan blaguje se posebna hrana: beskvasni kruh koji podsjeća na neuskislo tijesto i kruh što su ga jeli Židovi pri bijegu iz Egipta, gorke trave kao znak sjećanja na tegobe i patnje ropstva, tvrdo kuhano jaje kao simbol žalosti te janječće meso koje podsjeća na janje čijom krvlju su Židovi označili dovratnik na svojim vratima u Egiptu što ih je spasilo od Božje kazne.

NAUK

Židovska religija jasno i nedvojbeno zastupa monoteizam izjavljujući: samo je jedan Bog, stvoritelj svega vidljivoga i nevidljivoga. Bog je prve ljude nakon stvaranja postavio u raj zemaljski. Zbog svoga osobnoga grijeha oni moraju napustiti raj zemaljski. Otada pa sve do danas u židovstvu jasno postoji ideja iščekivanja otkupitelja, Mesije.

Među pripadnicima židovske religije vlada snažan osjećaj pripadnosti židovskom narodu. Vjernik Židov vjeruje da je pripadnik od Boga izabranog naroda. Zbog toga poštuje i Božji zakon, koji je znak saveza Boga s njegovim narodom. Pojediniosti o savezu sklopljenom između Boga i ljudi, o čovjekovoj nevjeri i o Božjoj vjernosti i ljubavi opisane su u Bibliji.

Progoni i raseljavanje postavili su pred židovsku zajednicu pitanje tko je uopće Židov. Odgovor već u 2. st. po Kr. daje Mišna: »Tvoj sin od izraelske žene zvat će se tvojim sinom, ali tvoj sin od poganske žene neće se zvati tvojim sinom.« Krajem 20. st. reformirani rabini zaključuju da se Židovom može smatrati svako dijete kojemu su ili otac ili majka Židovi. Njima nasuprot, ortodokсни i liberalni Židovi to ne prihvaćaju te nadalje ustrajavaju na tradiciji.

KULT

Svećenik je u drevnom židovstvu mogao biti samo onaj tko potječe iz Levijeva plemena. On je prinosiso žrtve na žrtveniku u Hramu u Jeruzalemu, kamo su jednom godišnje hodočastili svi Židovi. Nakon uništenja Hrama nema više svećenstva, a glavnu riječ u religioznom životu imaju rabini. Židovi otada svoju vjeru izražavaju proučavanjem Svetoga pisma, molitvom i djelima pobožnosti. Djela milosrđa zamjenjuju žrtvu u Hramu. Židovske bogomolje zovu se sinagoge. U njima se vjerni Židovi okupljaju svake subote i proslavljaju dan Gospodnji, šabat. Uz sinagogu, osobito je važan vjerski odgoj u obitelji.

Sinagoga (grč. sinagogé, hebr. bet kneset – sabrana zajednica, zborište, zbornica) je zgrada koja je nastala kao zamjena za jeruzalemski Hram. Služi za zajedničku molitvu, učenje i tihu meditaciju. To je i mjesto za religioznu formaciju vjernih Židova, kao i za donošenje odluka o društvenom životu. U svakoj sinagogi postoje dva posebna mjesta: povišeno mjesto za čitanje Svetoga pisma (Tore) i poseban ormarić (sveti ili Aro-nov kovčeg) u koji se spremaju svici Tore. Taj je ormarić smješten u istočnom dijelu sinagoge, tj. na mjestu koje pokazuje prema jeruzalemskom Hramu.

U današnjoj Europi posebno su značajne sinagoge u Pragu i u Dubrovniku. Svake subote u sinagogi je jutarnje bogoslužje koje vodi pjevač. Iz svetoga kovčega vade se svici Svetoga pisma te se svećano nose kroz sinagogu do mjesta za čitanje. Okupljeni Židovi na sebi imaju molitve-

ni šal kojim dodiruju svetopisamske svitke. Nakon toga poljube rubove šala u znak poštovanja prema Božjoj riječi. Okupljena zajednica svake godine pročita cijelu Knjigu Božjega zakona (Tore), koja je upravo zato podijeljena na 54 dijela. Nakon što je pročitan odgovarajući dio, izmoli se molitva *Čuj, Izraele*, a zatim se tumači Pismo. Na kraju se zajednici podijeli blagoslov.

MORAL

Vjerni Židovi posebno obdržavaju ove propise:

- obrezivanje muškaraca
- zabranu jedenja mesa nekih životinja, npr. svinje
- svetkovanje subote.

Židovski se moralni zakon temelji na deset Božjih zapovijedi što ih je Bog dao Mojsiju na brdu Sinaju.

Deset zapovijedi

Onda Bog izgovori sve ove riječi:

»Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva.

Nemoj imati drugih bogova uz mene.

Ne pravi sebi lika ni obliča bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi. Jer ja, Jahve, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećega i četvrtoga koljena, a iskažujem milosrđe tisućama koji me ljube i obnašaju moje zapovijedi.

- **Sukot:** blagdan sjenica, dan zahvale Bogu za žetvu i prisjećanje na boravak u pustinji poslije izlaska iz Egipta
- **Hanuka:** blagdan svjetlosti, osmodnevni blagdan tijekom kojega se slavi ponovna posveta Hrama za vrijeme Makabejaca

- **Purim:** blagdan izbavljenja. Židovi se tog dana sjećaju kako ih je Bog po Esteri izbavio od Hamana i njegovoga plana uništenja

- **Šavuot:** Pedesetnica, pedeseti dan nakon Pesaha, blagdan žetve i prvih plodova. Toga se dana Židovi prisjećaju kako je Bog Mojsiju na brdu Sinaju predao ploče Zakona

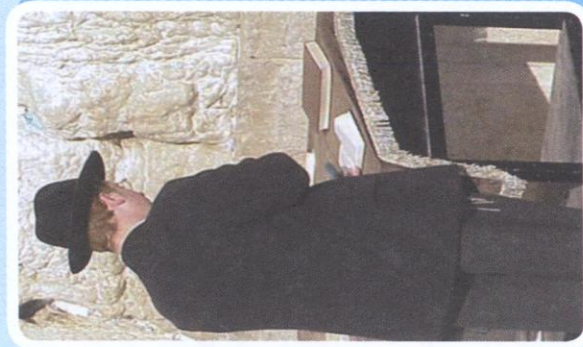
Ukori upućeni Židovima u Novom zavjetu nisu ni češći ni oštriji od optužbe protiv Izraela u Zakonu i Prorocima, dakle u samome Starom zavjetu. Prijekori pripadaju proročkom jeziku Staroga zavjeta i stoga trebaju biti interpretirani kao riječi proroka. Oni upozoravaju na aktualna zastranjenja, ali su po svojoj prirodi uvijek privremeni i pretpostavljaju dakle i uvijek nove mogućnosti spasenja.

kard. Joseph Ratzinger

rabin (hebr. – moj učitelj), židovski vjerski učitelj, duhovni vođa današnje židovske vjerske zajednice

I kršćani i Židovi slave Pashu. Židovi povijesnu Pashu usmjerenu prema budućnosti, kršćani Pashu ispunjenu u Kristovoj smrti i uskrsnuću, premda još uvijek u iščekivanju konačnoga dovršenja. I to je »spomen-čin« koji nam dolazi iz židovske predaje, spomen-čin naročita sadržaja, koji se u jednom slučaju razlikuje od drugoga. S jedne dakle i s druge strane postoji sličan dinamizam: za kršćane on daje smisao euharistijskom slavlju, koje je pashalno slavlje i kao takvo ponazočivanje prošlosti, ali se živi i u očekivanju »dok on ne dođe«. (1 Kor 11,26)

Komisija za vjerničke odnose sa židovstvom

Molitva pred Židom plača u Jeruzalemu

Ne uzimaj uzalud imena Jahve, Boga svoga, jer Jahve ne oprašta onomu koji uzalud izgovara ime njegovo.

Sjeti se da svetkuješ dan subotnji. Šest dana radi i obavljaj sav svoj posao. A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu. Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih vrata. Tà i Jahve je šest dana stvarao nebo, zemlju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana počinuo. Stoga je Jahve blagoslovio i posvetio dan subotnji.

Poštuj oca svoga i majku svoju da imadneš dug život na zemlji koju ti dà Jahve, Bog tvoj.

Ne ubij!

Ne učini preljuba!

Ne ukradi!

Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!

Ne poželi kuće bližnjega svoga! Ne poželi žene bližnjega svoga; ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta što je bližnjega tvoga!«

Izl 20, 1-17

ZA RAD I RAZMIŠLJANJE

Drugi vatikanski koncil preporučio je »međusobno poznavanje i poštovanje« između Židova i kršćana i ustvrdio je da se to poznavanje i poštovanje »zadovoljava osobito biblijskim i teološkim studijem i u bratskim razgovorima«. Za vrijeme svoga posjeta sinagogi u Mainzu (1980.) Ivan Pavao II. je rekao: »Susret između Božjeg naroda drevnog saveza, koji nikada nije dokinut (usp. Rim 11,29), i naroda novoga saveza, jest u isto vrijeme unutarnji dijalog u našoj Crkvi, na neki način između prvog i drugog dijela njene Biblije.« Kasnije, kad se obraćao židovskim zajednicama u Italiji prigodom svoga posjeta sinagogi u Rimu (1986.), izjavio je: »Kristova Crkva otkriva svoju 'povezanost sa židovstvom' istraživanjem svoga vlastitog misterija. Židovska religija nije nam 'izvanjska' nego, na određen način, jest 'unutarnja' našoj religiji. Imamo, dakle, s njom veze koje nemamo ni s jednom drugom religijom. Vi ste naša braća predraga i, na određen način, moglo bi se reći, naša starija braća.« Za posjeta Izraelu, Ivan Pavao II. se 23. ožujka 2000. obratio vodećim rabinima Izraela ovim riječima: »Mi (Židovi i kršćani) trebamo surađivati na izgradnji budućnosti u kojoj neće više biti antižidovstva među kršćanima niti anti-kršćanstva među Židovima. Imamo mnogo zajedničkoga. Zajedno možemo učiniti mnogo za mir, za pravdu i za bratskiji i humaniji svijet«.

Papinska biblijska komisija